

VISSZATEKINTÉS

(Dr. Papp Gyula)*

Érdeklődésemet az élő természettudományok iránt a Pécsi Nagy Lajos Gimnázium Biológiai Szakkörében, kiváló tanárom, a ma már 88 esztendő Dr. Sávoy László keltette fel igazán, aki az akkori idők orvosbiológiai ismereteit egyetemi színvonalú előadások során körvonalazta, és nagyszerű demonstrációkkal, ötletes kísérletekkel illusztrálta. Felsőfokú tanulmányokra Pécssett ebben az irányban kitűnő további lehetőséget nyújtott számomra 1955-ben a tekintélyes Orvostudományi Egyetem. Sokáig belgyógyász szerettem volna lenni. Azt, hogy mégis kutatóorvos lett belőlem, Lissák Kálmánnak, a Pécsi Élettani Intézet nemzetközileg elismert, akadémikus professzorának köszönhetem, aki élettan szigorlatom után meghívott az általa vezetett Intézet Tudományos Diákkörébe. Ezt igen nagy megtiszteltetésnek tekintettem, de az 1956-os eseményeket követően, az Élettani Intézetet sem kímélő belső feszültségek és nézetkülönbségek a magamfajta fiatal hallgató tudományos szárnypróbálgatásait is nagyon megnehezítették. Néhány laboratóriumi módszer elsjátítása után, Lissák professzor ajánlásával, az alkalmazott élettan, ezen belül is az orvosi gyógyszerteran terén folytattam diákköri munkámat a Pécsi Orvostudományi Egyetem Gyógyszertani Intézetében, ahol Méhes Gyula professzor által biztosított, nagyszerű körülmények között, hosszú éveken át eredményesen dolgozhattam, főként klinikai indíttatású, farmakológiai problémák megoldásán. Így lettem végülis, Lissák és Méhes professzorok készítetése nyomán, orvos-farmakológus.

A Pécsi Gyógyszertani Intézetben eltelt tanulóéveim (1959-1968) farmakológussá érésem szempontjából meghatározóak voltak; hosszabb-

* Részben közölve a Magyar Tudományos Akadémia Orvosi Tudományok Osztályának Története című kiadványban. (Szerk.: Karasszon Dénes és Kónya Sándor, Scientia Kiadó, Budapest, 2005).

rövidebb ideig az Intézet valamennyi kutatócsoportjában dolgozhattam. Méhes professzor akkori útmutatásai közül kettőnek biztosan fontos szerepe volt későbbi tudományos pályámban. Az egyik az volt, hogy az orvos-kutatónak, köztük a farmakológusnak, először széleskörű szakmai tudásra kell szert tennie, helytelen túl korán specializálnia. Ezért kezdetben sokféle vizsgálati módszert kellett elsajátítanom, átfogó ismeretekre és ún. farmakológiai szemléletre kellett szert tennem. – Méhes professzor bölcsen kételkedő volt, s ebből következett másik útmutatása, amely szerint minden experimentális (preklinikai) megfigyeléssel kapcsolatban fel kell tenni a kérdést, hogy az vajon érvényes-e emberben, főként a beteg emberben. Ezek az elvek messzemenően érvényesültek pécsi éveim során, amikor már szigorló orvosként központi gyakornoki beosztásban, majd az orvosi diploma („Sub auspiciis Rei Publicae Popularis”, 1961) megszerzése után, tanársegédként medikusoknak előadásokat és gyakorlatokat tartottam, vagy klinikai problémákból kiinduló kutatásokat végezhettem, többek között izomrelaxánsok interakciójára, experimentálisan kimutatható fájdalomcsillapító farmakológiai hatások klinikai érvényességére, infarctoid cardiomyopathiák gyógyszeres befolyásolására vagy antiarrhythmiaszerek hatékonyságára és hatásmódjára vonatkozólag. Végeredményben főként szív-kutató, kardio-farmakológus lettem, aki mindmáig keresi kutatási témájának és eredményeinek humán relevanciáját, gyakorlati-orvosi hasznosságát, megőrizte klinikai érdeklődését. Hálás vagyok a sorsnak, hogy ezt a szemléletet Méhes professzor és vezető munkatársai (Decsi László, főként Szekeres László és Varga Ferenc) korán és végérvényesen belém táplálták.

Szív-érrendszeri farmakológiai munkásságomat egyrészt az a lehetőség segítette elő, hogy a Pécsen megkezdett, ilyen irányú vizsgálataimat 1968-ban, nemzetközi ösztöndíjasként, az Oxfordi Egyetem Keringés-farmakológiai Kutatócsoportjában, a celluláris szívelektrofiziológia és elektropathológia világhírű mestere, Vaughan Williams professzor vezetése mellett folytathattam. Másrészt fontos volt, hogy mintegy két évvel később, az időközben a Szegedi Orvostudományi Egyetem Farmakológiai Intézetének igazgatójává kinevezett, iskolateremtő főnököm és mentorem, Szekeres László professzor munkatársa lehettem és ezt követően vele dolgozhattam több mint két évtizeden át.

Az Oxfordban elsajátított mikroelektrofiziológiai eljárásokat sikerült itthon bevezetnem és ezekkel a mindmáig modern módszerekkel, munkatársaimmal együttműködve, kóros állapotok (hypo- és hyperthyreosis, hypoxia, ischaemia) és kardioaktív gyógyszerek (főként adrenerg agonisták és antagonisták) celluláris hatásmódjának számos részletét fel-

tárnom. – Vaughan Williamsban, mint kutatóban, a fölényes technikai tudást, a gazdaságos kísérlettervezést és a rendszerező készséget értékeltem sokra. Amikor 2000-ben, 80. születésnapja alkalmából, korábbi munkatársaival együtt tiszteletére díszelőadásokat tartottunk, örömmel tapasztaltam, hogy a gyógyszerek antiarrhythmias hatásának általa megalkotott nevezéktana és klasszifikációja (I-IV) évtizedek múltán is a gyakorlati eligazodás hasznos eszköze maradt elméleti és klinikai szakemberek számára egyaránt. Hosszú történet lenne elmondani, hogy számomra Oxford mennyi élményt és milyen életre szóló kapcsolatokat jelentett, ahol a világ mintegy 25 későbbi vezető kutatójával, akkori baráttal/kollégával egyidőben ott dolgozhattam. Bővítették ezt a kört egyetemi hallgatók is, akik számára – még az angliai út előtt, itthon megszerzett felsőfokú angol nyelvtudás birtokában – az Oxfordi Intézetben farmakológiai gyakorlatokat vezethettem 1968–69-ben és később, vendégprofesszorként, 1971-ben és 1981-ben.

A Párizsi Egyetem patinás Farmakológiai Intézete, ahol a farmakológus-akadémikus Lechat professzor meghívására vendégprofesszorként működtem, s a szívizomsejt tenyésztés módszerét is elsajátíthattam, szintén különösen emlékezetes maradt számomra. Lechat professzor kutatói ötletgazdagsága és szellemessége mellett, megható volt, ahogy a csak szakmailag rokon három tudományos generációt képviselő „nagyapa”- (Hazard), „apa”- (Cheymol) és „fiú”-professzor (Lechat) békés együttélésében, szeretetben, egymást tiszteletben tartva, alkotott ebben az Intézetben. Kevés helyen van ez így manapság...

A Szegei Egyetemen eltöltött több mint három évtized jelenti kutatói, egyetemi oktatói és tudományos közéleti pályám leglényegesebb szakaszát. A támogató intézeti és egyetemi vezetés, a kitűnő kollégák, az érdeklődő hallgatóság kedvezett produktívásomnak, alkotó munkámnak. Sok intellektuális élményt és örömet okozott számomra többek között az adrenerg izgalom okozta hirtelen szívhalál elektropathológiájának (az ingerületvezetés- és refrakteritás-inhomogenitás fokozódásának) feltárása, a különböző (főként a coronaria-occlusio és reperfusio folytán létrejövő) arrhythmia mechanizmusában szerepet játszó szívelektro-fiziológiai anomáliák (repolarizációs zavarok, utópotenciálok) és az antiarrhythmias gyógyszerhatások valamint egyéb mechanizmusok elemzése, gyógyszerek proarrhythmias hatásának (repolarizáció megnyúlás, polymorph kamrai tachycardia) vizsgálata, főként Resch Bélával együttműködve a fejlődő és az öregedő emberi szív főbb farmakodinámiai sajátosságainak tisztázása és a szívelégtelenségben alkalmazott, új típusú gyógyszer-család (az ún. myofibrillaris calcium-érzékenyítők), ennek során Európa-szerte,

köztük hazánk kardiológiai centrumaiban is kiterjedten használt gyógyszer, a levosimendan (Simdax) kifejlesztésének számos eredménye. Kutatói sikereim eléréséhez hozzájárult Szekeres László professzor bátorítása, iránymutatása, széleskörű tudományos tájékozottsága és a céltudatos, következetes, rendszeres, szorgalmas munka terén mutatott személyes példája, továbbá Resch Béla professzor különleges szakmai-tudományos segítsége és a medikus évektől mindmáig töretlenül érvényesülő emberi-baráti támogatása. – Nem várt igen nagy megtiszteltetés volt számomra, hogy munkásságom elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia 1993-ban levelező, 1998-ban rendes tagjává választott.

Egyetemi oktatóként Romhányi György és Szentágothai János impresszionált a leginkább; előadásaim során tőlük igyekeztem átvenni azt, amit tudtam, hozzátéve a magamét. Nagy hatást gyakorolt rám Romhányi professzor interaktív előadói stílusa és az a készsége, hogy hihetetlen érzékkel, a legbonyolultabb kérdések lényegét is meg tudta ragadni és nagyon hangsúlyosan, de egyszerűen, érthetően prezentálni. Hozzá hasonlóan ma is csodálkozom azon, hogy milyen nagyszerű, viszonylag kevés és nagyon szép az, ami a lényeg. Lenyűgözött Szentágothai professzor reneszánsz személyiségének, különlegesen széleskörű műveltségének minden jegyét magán viselő, fergeteges előadásainak varázsa is.

Nem panaszkodhatom; több mint négy évtizedes oktatói munkásságomat az egyetemi hallgatók kellően méltányolták. Tizenkétszer nyertem el az „Évfolyam legjobb oktatója” és öt alkalommal a „Lecturer of the Year” címet. A számos nemzetközi és hazai országos kitüntetésem (Széchenyi-díj, Szent-Györgyi Albert-díj, Issekutz-díj, Köztársasági Érdemrend) mellett, ezekre az egyetemi hallgatók által odaítélt elismerő érdemekre, plakettekre is nagyon büszke vagyok, talán olykor a legbüszkébb...

A hazai keringésfarmakológiai iskola megteremtésében, fenntartásában és fejlesztésében, különösen egyetemi tanári kinevezésem (1979) óta, mindmáig sikerült kivennem a részem; négy tanítványom, munkatársam megszerezte az MTA (orvostudomány) doktora fokozatot is és aktív egyetemi tanár. Közülük jelenleg Varró András – aki már orvostanhallgató kora óta, de különösen az elmúlt másfél évtizedben, legközelebbi munkatársam, a szegedi Farmakológiai és Farmakoterápiai Intézet, ezen belül a Szívelektrofiziológiai Munkacsoport valamint a tanszéki akadémiai Keringésfarmakológiai Kutatócsoport vezetésében utódom – itthon és nemzetközileg egyaránt ismert és kiemelkedően elismert kutató. Lényegében ugyanez érvényes Végh Ágnesre és az egyetemi oktatás terén is különlegesen kiváló Leprán Istvánra. Resch Béla egyetemi tanár, a kitűnően kooperáló klinikus kutató, szintén elnyerte az orvostudomány doktora

fokozatot. Rajtuk kívül számos korábbi és jelenlegi munkatársam valamint intézetünkkel együttműködő további kolléga nyújtott kimagasló, közös publikációkban/előadásokban is megnyilvánuló kutatói/oktatói teljesítményt, és járult hozzá ahhoz, hogy az általam vezetett egyetemi és akadémiai szervezeti egységek az elvárásoknak, rangjuknak megfeleljenek. Közéjük tartoznak (alfabetikus sorrendben) Baczkó István, Baláti Beáta, Bányász Tamás, Biliczki Péter, Bíró Tamás, Borbola József, Csete Klára, Édes István, Farkas András, Fazekas Tamás, Hála Ottó, Hideg Kálmán, Hóhn József, Jost Norbert, Kecskeméti Valéria, Krassói Irén, Kun Attila, Lengyel Csaba, Németh Miklós, Magyar János, Márton Zoltán, Mátyus Péter, Nánási Péter, Pataricza János, Petri András, Sas Katalin, Szűts Viktória, Takács János, Torday László, Udvary Éva, Virág László és Wollemann Mária, de eredményesen vettek ill. vesznek részt munkánkban Acsai Károly, Babai László, Blazsovszky Matild, Bodrogi Tibor, Boros Erzsébet, Boda Márta, Busa Mária, Csordás-Nagy Éva, El-Reyani, E. Nasrudin, Ésik Olga, Farkas Attila, Horváth Ágnes, Kis Adrien, Illés Margit, Kaszala Károly, Kovanecz István, Marton Anita, Mester Lajos, Nagy Zsolt, Papp Zoltán, Rajtár Mária, Rastegar, M. Ali, Rózsa Zsuzsa, Szentmiklósi József, Szigeti Zsolt, Szmolenszky Tamás, Szontágh Eszter, Takáts István, Tálosi László, Tóth András, Tóth Miklós, Török Judit, Ungi Imre, Varga Albert és még sokan mások. – James Roy Parratt (Strathclyde Egyetem, Glasgow), a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem díszdoktora és egyetemünk vendégprofesszora évtizedeken át, évente heteken-hónapokon keresztül Intézetünkben dolgozva, kiemelkedően segítette kísérletes feladataink megoldását és számos közlemény megírását. Rajta kívül fontosabb külföldi kooperáló kutató-partnerek voltak: Förster, Werner (Halle), Folláth, Ferenc (Zürich), Freedberg, A. Stone (Boston), Haikala, Heimo (Helsinki-Espoo), Lathrop, A. David (Washington), Lehtonen, Lasse (Helsinki-Espoo), Lindén, Inge-Britt (Helsinki-Espoo) Nattel, Stanley (Montreal), Pohto, Pentti (Helsinki-Espoo) Pollesello, Piero (Helsinki-Espoo), Ravens, Ursula (Drezda), Singh, N. Bramah (Los Angeles), Thormählen, Dirk (Hannover), Vaughan Williams, Miles (Oxford) és Ziegler, Dieter (Hannover). Humán szíven végzett vizsgálataink sikerét Bitay Miklós, Bogáts Gábor, Bodor Elek, Csanády Miklós, Forster Tamás, Kovács Gábor, Resch Béla, Szenohradszky Pál és Ungi Imre értékes segítsége és együttműködése biztosította.

A Szegedi Tudományegyetem (korábban a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem) vezetésem alatt álló egyik Orvostudományi Doktori Iskolájában ill. programjában, szív-érrendszeri témában, negyvenhatan nyerték el a PhD fokozatot.

A tudományos közélet mindig izgalmas és nagy kihívásokat tartogatott számomra. Tíz évig voltam a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem tudományos rektorhelyettese, s ez egyebek mellett lehetőséget adott számos stratégiai kutatási terv, fejlesztés megvalósítására és az egyetemi tudományos kutatómunka hagyományos alulfinanszírozottságának enyhítésére, országos bizottságokban (OTKA, ETT, OMFB, NKTH) ésszerű állásfoglalások kialakításának elősegítésére. A Magyar Tudományos Akadémián, az Akadémiai Kutatóhelyek Tanácsának tagjaként három évig, az Orvosi Tudományok Osztálya I. sz. Doktori Bizottságának elnökeként nyolc évig, a Gyógyszerkutatási és Farmakoterápiás Munkabizottság tagjaként tizenöt évig, az Elméleti Orvostudományi Tudományos Bizottság tagjaként hat évig, a Szegedi Akadémiai Bizottság alelnökeként szintén hat évig, az Orvostudományi Szakbizottság titkára, majd elnökeként kilenc évig szolgáltam a legmagasabb hazai tudós-testület ügyét. – Az Orvostudományi Albizottság elnökeként tagja voltam a Kossuth és Széchenyi-díj Bizottságnak, elnökségi tagja az Egészségügyi Tudományos Tanácsnak (ETT), elnöke ugyanezen testület Klinikai-Farmakológiai-Etikai Bizottságának, és 1999 óta elnöke vagyok az ETT Klinikai és Kísérletes Farmakológiai, Kábítószer és Gyógyszerfüggőségi Bizottságának, továbbá 1992-től tagja a Kardiológiai Szakmai Kollégiumnak. Sok feladatomban van különböző tudományos pályázati bizottságokban és kuratóriumokban. Emellett jelenleg a 3 hazai és 7 külföldi tudományos folyóirat Szerkesztő Bizottságában viselt tisztségeim is köteleznek arra, hogy ne ülhessek inaktívan babéraimon.

Hazánkban a mortalitási statisztikák élén a szív-érrendszeri megbetegedések állnak. Részben ezért is, de megőrzött klinikai érdeklődésnél, kutatási területemnél és tudományos kapcsolatrendszeremnél fogva, nemzetközileg a magyar kardiológia ügyének előmozdítását is célul tűztem ki. Erre adott módot az, hogy 1984-től, tíz éven át, különböző funkciókban tagja voltam az Európai Kardiológiai Társaság Elnökségének, majd 1999-ben, négy évre, a Kardiológiai Világszövetség főtítkárává választottak. Az ezekkel járó lehetőségeimet igyekeztem arra is hasznosítani, hogy a magyar szívgyógyászok pozícióit nemzetközi fórumokon erősítsem. Ennek nyomán számos magyar klinikus és kutató nyerte el európai és más társaságok ösztöndíját és kaphatott magasszintű posztgraduális képzést tengerentúli és európai centrumokban. A Magyar Kardiológusok Társasága Elnökségének több mint húsz éven át tagjaként, 1992 és 1995 között elnökeként, 1998-tól tiszteletbeli elnökeként erőfeszítéseket igyekeztem tenni annak érdekében, hogy a magyar kardiológiában is megvalósuljanak azok a nemzetközi elvárásoknak megfelelő modellek, amelyek be-

vezetése nélkül nehéz lenne lépést tartani a szívgyógyászat világszerte észlelhető, rohamléptű fejlődésével és amelyek feltehetően hozzájárultak a megújuló Európához történő csatlakozás kardiológiai előfeltételeinek kiépítéséhez. Tettem mindezt experimentális kardiológusként azzal a talleyrandi meggyőződéssel, hogy a kardiológia túl komoly dolog ahhoz, hogy csak klinikus szívgyógyászok műveljék; preklinikai, határterületi és klinikai kardiológusok együttműködése lehet igazán eredményes.

Végző soron elégedett lehetek az életemmel. Javarészt azt tehettem és az általam alapított akadémiai kutatócsoportban közel 70 évesen, kutató-professzorként is azt tehetem, ami megfelel érdeklődésemnek, aminek elméleti és nagyrészt gyakorlati-klinikai értéke is van, vagy lehet. Mérvadó hazai és külföldi tudományos testületek ma is számítanak munkámra, ezt kellően méltányolják mind a magyar, mind a nemzetközi fórumok. – Törekvéseimet kutató-orvos feleségem, két orvos-lányom és három orvos-testvérem mindenkor messzemenően támogatta, a velük folytatott megbeszélések, „konziliumok”, véleményük, tanácsaik nagy biztonságot, szilárd hátteret, jelentettek és nyújtanak ma is számomra.

Szeged, 2007. január